

Олена Коваленко

ПРОЯВИ ВНУТРІШНЬОГО КОНФЛІКТУ В РАННІЙ ТВОРЧОСТІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Статтю присвячено розглядові проблеми внутрішнього конфлікту в перших творах Т. Г. Шевченка.

Ключові слова: внутрішній конфлікт, поезія, ліричний герой.

The article is devoted to consideration of problem of internal conflict in first poetries T. G. Shevchenko.

Key words: internal conflict, poetri, lurik hero.

Внутрішній тип конфлікту торкається “вічних” цінностей людського буття: любов і ненависть, життя і смерть. Це не антогонічний конфлікт, багатоаспектний, його романтичне наповнення веде до загострення суперечностей в душі автора чи його героя. Можна говорити й про внутрішній конфлікт у характері самого Шевченка: конфлікт між обдаруванням художника і майстром поетичної творчості, між тихим академічним життям і вічним неспокоєм поета-борця.

У ранній творчості Шевченка в кількісному співвідношенні переважають ліричні твори, написані в жанрі елегії: “Думка” (під цією ідентичною назвою було створено чотири різні вірші), “На вічну пам’ять Котляревському”, “Думи мої...”, “До Основ’яненка”, “Н. Маркевичу”, “На забудь Штернбергові”. Характеризуючи цей період творчості, В. Мовчанюк звертає увагу на те, що “ліричний суб’єкт цих медитативних віршів тісно зв’язаний з образом автора, виражає його психологічні переживання, духовні і творчі пошуки...” [5, 12]. У названих поезіях Шевченко відтворив свої почуття і думки у типових народнописанних образах ліричних героїв, що розкривають свої переживання переважно через внутрішній монолог, через ту ситуацію, в якій вони перебувають. Гіркотою і сумом наповнені перші рядки поезії “Думка” (“Тече вода в синє море...”):

Шука козак свою долю,
А долі немає [8, т. 1, 79].

В. Смілянська зазначає, що цим твором “Шевченко започаткував одну з магістральних тем своєї лірики — проблему змагання героя з долею” [6, 15]. Герой лишив “батька”, “неньку”, “молоду дівчину”, рідну землю, бо:

Думав, доля зустрінеся —
Спіткалося горе [8, т. 1, 79].

Подібна лірична ситуація характерна для романтичної поезії: ліричний герой внутрішньо протестує навколишньому світу. Цей протест прихований, він не породив у душі козака думки: “Як же бути? Як боротись?”. Це вже внутрішній конфлікт особи, він яскраво помітний. У поезії “Вітре буйний, вітре буйний!” (з циклу “Думка”) поет торкається долі жінки в тогочасному суспільстві, причому знову у формі ліричного монологу, що дозволяє розкрити внутрішній світ суб’єкта:

Піду шукать миленького,
Втоплю своє горе... [8, т. 1, 80].

Образ синього моря присутній не лише в проаналізованому творі, а й у трьох інших. Символізує розлуку, стихійну силу, якій підвладні і люди, і їх почуття. Шевченко поєднав у творі образ моря з образом вітру:

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш [8, т. 1, 80].

Ці рядки надто “звукові”: вони наповнюють уяву звучанням поривів вітру над морем. Це так вражає, що ніби бачимо себе на березі моря поряд із блукаючою дівчиною, конфлікт наповнений трагічністю та безпорадністю.

У поезії циклу “Тяжко-важко в світі жити” через образ ліричного персонажа поет лаконічно передав характерні риси самосвідомості народу:

Добре тому багатому,
Його люди знають,
А зо мною зострінуться —
Мов недобачають [8, т. 1, 82].

У цьому творі поряд із яскравим внутрішнім конфліктом, наповненим усвідомленням соціальної нерівності людини, помічаємо і “зародок” зовнішнього конфлікту, який народжується в останніх рядках:

Тяжко-важко умирати
У чужому краю... [8, т. 1, 83].

У такому ж дусі створений вірш “Нащо мені чорні брови ...”, що знову-таки повторює монологічну форму викладу думок героїні. На думку В. Мовчанюка, ці “питання без відповідей, констатації створеного атмосферного напруженого психологічного стану, акцентують увагу на процесах самосвідомості героїні” [5, 13]:

Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули [8, т. 1, 84].

І знову образ моря, що символізує “чужу сторону” і образ вітру, який виступає в поезіях в ролі співбесідника: “щоб вітри почули” [8, т. 1, 84]. Відчуваємо болюче непорозуміння, яке поєднує ліричного героя й автора:

Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі [8, т. 1, 84].

Вплив національної поетичної традиції, а особливо фольклорних традицій жанру українських дум, відчутно позначився на елегійній медитації “Думи мої, думи мої...”, де наявний “психологічний драматизм творчого переживання автора, зв'язаного з його роздумами про долю своєї поезії, її призначення” [5, 22]:

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?... [8, т. 1, 124].

Внутрішній конфлікт виявляється у сфері власних думок, спрямованих на пошуки морально-ідейних орієнтирів, Шевченко “уже був і свідомим свого покликання поета і свого шляху поета народно-го й національного” [3, 68]. Цей тип конфлікту зустрінемо й пізніше (особливо в ліриці періоду заслання). Сила внутрішнього конфлікту відчувається в рядках поезій, де боротьба з самим собою проступає назовні:

Не втирайте ж мої сльози,
Нехай собі ллються [8, т. 1, 126].

У поезії “Перебендя” Шевченко вклав не тільки свої думки про роль поета в суспільстві, а й деякий елемент самопізнання, бо він оповідач давно минулих подій, співець козацьких героїчних походів, “вічний поет могил, їх таємничої прихованої сили” [1, 225]. Перебендя вражає своєю безпорадністю серед широкого степу, де гуляє вітер серед могил:

Старий заховавсь
В степу на могилі, щоб ніхто не бачив,
Щоб вітер по полю слова розмахав,
Щоб люде не чули, бо то Боже слово,
То серце по волі з Богом розмовля... [8, т. 1, 111].

Саме тут бачимо виразно виявлений конфлікт між поетом і людським загалом: співець — це поет-творець, романтичний ентузіаст, а люди не розуміють призначення поезії:

На Божєє слово вони б насміялись,
Дурним би назвали, од себе б прогнали [8, т. 1, 112].

На думку Г. Грабовича: “Саме тому кобзар, найголовніший представник “загальної людськості”, грає в поезії Шевченка роль свідка й носія колективного досвіду народу. Це правдивий і священний досвід, адже він переживається, а потім переповідається без “втручання” фальшивих критеріїв соціального ладу, суспільної структури влади” [2, 117]. Кінцівка твору наповнена трагічною іронією (конфлікт набирає гостроти вияву):

А щоб тебе не цурались,
Потурай їм, брате!
Скажи, враже, як пан каже:
На те він багатий [8, т. 1, 112].

Про роль поета в житті народу йдеться й у поезії “На вічну пам'ять Котляревському”, де конфлікт, спричинений трагедією самотності, розлуки з Україною та такою особистістю, якою був І. П. Котляревський:

Все сумує — тільки слава
Сонцем засіяла,

Не вмере кобзар, ба навіки
Його привітала [8, т. 1, 91].

Поезія “Н. Маркевичу” свідчить, що молодий Шевченко майстерно оволодіває медитативним стилем, відтворює пульсацію настроїв, що глибоко западають у душі співвітчизників. Отож і не дивно, що Кобзар з таким підходом ставився до минулого, може, й гіперболізуючи часом його позитивно. Шевченко передусім вірив, що козацька слава:

Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чиї ми діти [8, т. 1, 120].

З глибокою переконаністю в силі українського люду, в його безсмерті, бо символами його є пісня й мова, він стверджував:

От де, люде, наша слава,
Слава України! [8, т. 1, 120].

У процитованих рядках поезії “До Основ'яненка” гостро відчуємо тугу й біль серця поета за минушиною і в той же час звернення до нащадків з питанням: чи зберегли вони націю, честь і гідність предків, бо “він має сталий контакт із дійсністю, з краєвидом, з історією, з долею народу” [4, 34]. Тут варто зазначити, що Шевченко підносить Квітку як автора нариса про отамана Головатого і пропонує йому саме цю героїчну ноту посилити:

Співай же їм, мій голубе,
Про Січ, про могили... [8, т. 1, 121].

Конфлікт у душі поета має тут зовнішній вияв (на рівні слова) внутрішнього конфлікту, бо містить заклик до висвітлення історичних подій.

Шевченко розмірковує і про свої творчі обставини, говорить про хвилюючі його загальні проблеми і завдання української літератури, і все це домінує в останній частині-посланні, що має розмовно-медитативну інтонацію. Шевченко виявив розмах внутрішньої духовної свободи. Поет був твердо переконаний, що правду про велич українського народу не треба прикрашати, бо вона сильна, велична, як сама істина, та й “спрямування поезій Шевченка, перейняте не-

відступною думою про свій народ, обертається, по суті, довкола таких буттєвих універсалій, як доля, воля, правда...” [7, 96].

Список використаних джерел

1. Бовсунівська Т. В. Історія української естетики першої половини 19 ст. — К.: Вид. дім Бураго, 2001. — 344 с.
2. Грабович Г. Ю. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. — К.: Критика, 1998. — 208 с.
3. Івакін Ю. О. Коментар до “Кобзаря” Шевченка. Поезія до заслання. — К.: Наук. думка, 1964. — 371
4. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень. — К.: Атика, 1995. — 236 с.
5. Мовчанюк В. П. Медитативна лірика Т. Г. Шевченка. — К.: Наук. думка, 1993. — 146 с.
6. Смілянська В. Л., Чамата Н. П. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка. — К.: Вища школа, 2000. — 207 с
7. Соловей Е. С. Українська філософська лірика: Навчальний посібник із спецкурсу. — К.: Юніверс, 1999. — 368 с.
8. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 6 т. (Вид. автентичне 1–6 томом “Повного зібрання творів у дванадцяти томах”). — Т.т. 1–6. — К.: Наук. думка, 2001–2005.